

Príčinou radikalizácie opozície je priama účasť politického centra v miestnych bojoch: Enver Kisriev v rozhovore pre DespiteBorders

Michal Ondrejčík | 20.05.2011

Enver Kisriev je ruský sociológ, expert na otázky týkajúce sa Kaukazu. Je vedúcim kaukazského sektoru Centra civilizačných a religiózných štúdií Ruskej akadémie vied. Je expertom na etnokultúrne a spoločensko-politické problémy moderného Dagestanu. V 90-tych rokoch pôsobil ako poradca predsedu Ľudového zhromaždenia Dagestanskej republiky. V interview pre portál DespiteBorders.com sme sa s ním rozprávali o povahe konfliktu na severnom Kaukaze a možnostiach riešenia hlbokej sociálnej, hospodárskej a politickej krízy na tomto území.

Ako možno nazvať konflikt, ktorý v súčasnosti prebieha na severnom Kaukaze? Je to boj s terorizmom/banditizmom? Alebo je to (latentná) občianska vojna? Prečo?

Občianska vojna zahŕňa konflikt medzi rôznymi segmentmi občianskej spoločnosti. Na Kaukaze, tento aspekt je prítomný do určitej miery, ale posolstvo je jasné - je to *odpor* mocou opusteného obyvateľstva, ktoré je zanechané napospas tej istej moci v neustávajúcom boji politicko-oligarchických klanov, ktoré bojujú medzi sebou o mocenské zdroje.

Samozrejme o tom všetkom by bolo možné hovoriť v zaužívaných termínoch ako „*boj medzi orgánmi moci a terorizmom a banditizmom*“ alebo v jazyku radikálnych islamistov ako „*džihád proti neveriacim a za zavedenie práva šaría*“. Ale to neposkytuje dostatočnú odpoveď na to, čo sa deje. Veľmi všeobecnou odpoveďou na to, čo sa deje na severnom Kaukaze je to, že ide o „prirodzenú“ reakciu Kaukazcov na nekontrolovateľné zneužívanie moci tými, ktorí ju držia v rukách.

Momentálne po celom Rusku je veľmi vysoká úroveň priamej tyranie vládnucich zoskupení obyvateľstva. Tieto zoskupenia sú zložené z úradníkov štátnej správy alebo samosprávy, príslušníkov silových štruktúr (vedúcich miestnych orgánov prokuratúry, ministerstva vnútra a FSB), miestnych oligarchov, pripustených alebo prebijúcich sa do „klubu vyvolených“. Majú k dispozícii nimi ovládané skupiny organizovaného zločinu. Udalosti v stanici (kozácka dedina – pozn. red) **Kuščevskaja (1)** v Krasnodarskom kraji sú jasným príkladom toho, čo sa deje v regiónoch po celej krajine.

Zoskupenia, zjednocujúce najvyšších činiteľov štátnej správy, silových štruktúr, privilegovaných podnikateľov a kriminálne živly sa začali formovať ešte počas známej transformácie po celom Rusku. Kuščevskaja - nie je žiadnou zvláštnou anomáliou ale pravidlom. Bol to mimoriadny prípad krutej a masovej vraždy (vrátane niekoľkých detí) v obci Kuščevskaja, ktorý nemohol spôsobiť veľký ohlas a to ani v prípade dôsledného prešetrenia. A čo bolo zistené v priebehu tohto prešetrovania, odráža situáciu v regióne ako „normu“. Dôsledkom z centra prísne riadeného vyšetrovania boli schopní kompletne vyriešiť celý prípad a preniknúť do miestnej súdržnej mocensko-podnikateľsko-kriminálnej štruktúry, ktorá sa nachádza v celom regióne. Tá pozostávala z osôb, ktoré obsadzovali kľúčové administratívne posty, vysoké posty v orgánoch činných v trestnom konaní, podnikateľov z monopolných korporácií a nimi ovládaných kriminálnych živlov, ktoré pre nich riešia problémy „chúlostivého“ charakteru.

Rovnakého druhu sú štruktúry, ktoré boli vytvorené a operujú regiónoch obývaných severokaukazkými národmi. Ale líšia sa od tých vyššie uvedených v niektorých veľmi podstatných rysoch – v týchto štruktúrach spravidla majú rozhodujúci význam

tradicionalistické prepojenia ako rodina, príbuzní, klan, džamát a národnosť. Tieto štruktúry vedia celkom efektívne zabezpečiť „svojim“ riešenie naliehavých problémov, poskytnúť podporu a ochranu. Pretože tento typ solidárnych vzťahov má hlboké historické korene kaukazské zoskupenia sú po prvé *silnejšie a operatívnejšie*. Po druhé, kaukazské zoskupenia majú viac spoľahlivejšie a stabilnejšie vertikálne vzťahy „nižších tried“ silne prepojených s najvyššími „špičkami“ založených na príbuzenských väzbách a iných formách tradičnej solidarity. Po tretie, rôznosť takýchto štruktúr neumožňuje žiadnej z nich dosiahnuť monopolné postavenie v určitom regióne, ktoré by zabezpečilo viditeľnosť "stability a pokoja" v ňom. Problém je tom, že v regiónoch obývaných severokaukazskými národmi je počet administratívno-podnikateľských zoskupení vždy vyšší ako by sa žiadalo. V „ruských“ regiónoch je táto štruktúra spravidla iná. Takže, ak vo veľkej stanici Kuščevskaja za posledných 10 rokov násilné strety viedli k vytvoreniu jedného monopolného všemocného vládnuceho zoskupenia, ktoré sa odtrhlo od „nižších tried“, ktoré si podmanilo všetko, kompletne celý život zastrešujú obyvateľstvo – v prostredí kaukazských horalov dosiahnuť taký monopol nadvlády jedného klanu je takmer nemožné. Dokonca úplne vytlačiť malý klan z účasti na mocenských výsadách je takmer nemožné.

A tak kaukazské klanové zoskupenia [1] sú vnútorne súdržnejšie [2] *nepodliehajú zlučovaniu* – t.j. trendom monopolizácie a nakoniec [3] disponujú hlbšou sociálnou podporou v rámci „svojho“ tradičného segmentu. To všetko vedie k väčšej frekvencii a dravosti konfliktov v kaukazskom regióne v porovnaní s ostatnými. Od tohto sa dovádza špecifický imidž severokaukazského regiónu.

Na severnom Kaukaze prebieha medziklanový boj o politickú a hospodársku moc. Aký vplyv má táto „vojna“ na bezpečnosť v regióne? Obmieňajú sa pri moci v severokaukazských republikách členovia rôznych klanov alebo Moskva uprednostňuje

iba predstaviteľov niektorých klanov a príslušníci ostatných klanov musia zotrvať v opozícii? Majú tieto klany záujem sa vysporiadať s banditizmom?

Z toho, čo bolo povedané vyššie, by malo byť zrejmé, že *klanové zoskupenia (2)* môžu mať záujem skončiť iba s "banditami a teroristami", ktorí stoja proti nim v priamej konfrontácii a budú zahŕňať a podporovať tých, ktorí im slúžia. Systém orgánov činných v trestnom konaní nemôže stáť a nestojí mimo konfrontácie klanov, pretože ich kádre sú zložené z ľudí, ktorí nemôžu za súčasných podmienok ignorovať svoje tradicionalistické prepojenia.

Ako je známe začiatkom nového storočia, Moskva začala zvyšovať svoju prítomnosť a kontrolu v oblasti severného Kaukazu. Politika centra sa tu vo veľmi drsnom prevedení zvrhla na nasledovné: vymenovať za hlavu subjektu (federácie – pozn. red.) starostlivo vybraného „silného, spoľahlivého vodcu“ ignorujúc dokonca opačnú verejnú mienku. Moskva najmä ignoruje názory z radov najvplyvnejších miestnych dejateľov. Takto zvolený vodca má plnú moc a bezpodmienečnú podporu centra. Pričom obsah jeho činnosti sa do veľkej miery zvrhne na vyplňanie príkazov centra, kde zle chápu to, čo sa tu deje. Možno, že tento spôsob ovládania je vhodný pre regióny obývané ruskou populáciou, avšak na Kaukaze to má veľmi deštruktívny dopad.

Faktom je, že menovanie nejakej osoby do čela republiky, v podstate, s mimoriadnymi právomocami, ktoré mu dávajú bezpodmienečné právo a prostriedky na vyriešenie všetkých finančných a personálnych záležitostí, obdarujúc ho mocou všetkých silových štruktúr Ruska; a to znamená, že moc a prostriedky idú do rúk iba jedného z mnohých klanových zoskupení. Personálna kamufláž sa využíva na zakrytie tohto javu – javu výskytu začiatku monopolizácie moci jedným z miestnych klanov - môže byť zavádzajúcim, ale v skutočnosti, nikoho hlavne z radov miestnych obyvateľov neoklame. Všetky ostatné subjekty sily sú postupne vytláčané

a vzdáľované od kormidla moci, t.j. od účasti na rozhodovacom procese a od peňazí. Tak začal proces prerozdelenia mocenských zdrojov v prospech miestnych tradicionalistických zoskupení na úkor všetkých ostatných.

Prerozdelenie prostriedkov je vždy a všade dosť bolestivý proces, pretože to vyvoláva eskaláciu konfliktu medzi elitnými zoskupeniami. Osobitosť tohto zápasu v kaukazskom regióne je v tom, že tu v rozmere svojho rozširovania sa tento proces len zhoršuje, pretože čím silnejším sa stáva vládnuce zoskupenie, tým väčšiu mieru harmónie a koordinácie vykazujú medzi sebou všetky ostatné zoskupenia - tie, na úkor ktorých sa môže realizovať koncentrácia moci. Ak by bolo možné predpokladať, že moc v tomto procese sa zbaví korupcie, posilní vládu práva a poriadku, potom by sa tento proces mal uznať ako konštruktívny, napriek jeho bolestivosti. Avšak, nie je dôvod sa domnievať, že za súčasných okolností vládnucci klan v boji nemôže zmeniť svoju povahu. Medziklanová vojna ostáva rovnakou medziklanovou vojnou s použitím celého arzenálu špecifických metód. Jediný rozdiel je v tom, že teraz na strane jedného z nich sa nachádzajú obrovské zdroje centra.

Ak vnútorný obsah medzklanového boja nateraz zostane rovnaký, potom výsledky tohto boja v podstate ostanú bezo zmeny. Keď predtým medziklanový boj viedol až do koniec koncov kompromisnej dohody a parity, pretože žiadny zo subjektov sily nemohol byť v pokušení získať konečné víťazstvo nad ostatnými, ale teraz tieto metódy zmiernenia konfliktov nie sú aktuálne. Kým predtým sa všetky subjekty moci v rámci svojich konfliktov spravidla zaujímali o podporu centra a dokazovali mu čo najviac lojality, teraz stoja v konflikte s centrom ako priamym účastníkom v rámci miestnych bojov na strane *jedného* subjektu.

V dôsledku toho sa postupne radikalizuje opozícia proti politike centra. Keď predtým významný podiel z celkového objemu konfliktov medzi zoskupeniami by sa mohol realizovať

v legálnej podobe, napríklad počas volebnej kampane do štátnych alebo samosprávnych orgánov, parlamentu, s využitím zdrojov a inými prostriedkami, teraz všetky tieto demokratické postupy strácajú hodnotu. Skutočný politický boj sa odohráva úplne „pod kobercom,“ v sfére skrytých intríg a priamych trestných činov.

Teraz, ani moc, ani ukrivdené zoskupenia nepotrebujú legálnu podporu civilného obyvateľstva, ale konkrétne skupiny občanov, teraz sa môžu spoľahnúť na podporu a pomoc iba v prípade jasného určenia, na koho strane sú v týchto konfliktoch. Rastie potreba získať a použiť aj zločinecké gangy, ktorých činnosť sa v médiách označuje ako „teroristické útoky islamských extrémistov“.

Samozrejme, v boji medzi veľkými dobre organizovanými silami sa vždy nájde miesto, kde sa vytvárajú, existujú a zachovávajú spontánne vznikajúce skupiny s náboženským, nacionalistickým alebo iným politickým obsahom alebo len skupiny zločineckého charakteru. Tieto skupiny sa pripájajú k miestnemu koloritu a zmätku na celkovej situácii niekoľkých konfliktov, konajúc nezávisle alebo vykonávajúc za odplatu konkrétne objednávky silných zoskupení.

Aké výhody má vytvorenie tradičných foriem vlády ako je rada starších alebo iné? V severokaukazských republikách nedošlo k rozpadu klanových štruktúr - v takom systéme má zásadný význam medziklanový konsenzus. Prečo federálna vláda sa nesnaží vytvoriť niečo ako klanovú džirgu, ktorá bude zahŕňať všetkých dôležitých ľudí zo všetkých klanov a členov umiernennej islamskej opozície? Podľa názoru R. A. Kadyrova mešity by sa mali stať centrami politického života. Ako sa k tomuto stavia Moskva? A akú dôležitú úlohu hrajú tieto koncepcie pri riešení konfliktu na severnom Kaukaze?

Tradičné inštitúcie hrali dôležitú úlohu v kaukazských spoločnostiach v 90. rokoch po páde komunistického režimu, kedy sa kontrola zo strany centra znížila na minimum. Vo všeobecnosti v multietnickom Dagestane v rokoch 1994 – 2006 bola Štátna rada Dagestanu najvyšším výkonným orgánom, ktorá sa skladala zo 14 členov - po jednom členovi z každej „dagestanskej“ národnosti. Danestan bol osídlený nasledovnými národmi: [1], Rusi [2] Čečenci [3] Azerbajdžanci [4] horskí Židia [5] Nogajci, a takzvané autochtónne kaukazské etniká: [6] Avari [7] Darginci [8] Kumykovia [9] Lezgíni [10] Lakci [11] Tabasaranci [12], Aguli [13] Rutulci a [14] Cachurci. Okrem toho existovali osobitné pravidlá vo volebnom systéme do miestnych orgánov, ktoré zabezpečovali proporciu národnej reprezentácie.

Posilnenie kontroly centra sa prejavilo ešte v tom, že všetky tieto inštitúcie boli považované za „niečo čo bolo v rozpore s ruskou ústavou“ a boli zrušené. Následne existovali určité pokusy moci stavať na tradičných inštitúciách. Organizoval sa „Kongres národov“, „Rada starších“ a iné, ale všetky tieto inštitúcie sa nemôžu vysporiadať so situáciou. Teda tradičné inštitúcie sú účinné iba vtedy, ak si zachovávajú svoju úplnú tradičnú autoritu. Ale keď moc organizuje „Radu starších“ s cieľom implementovať svoje vlastné rozhodnutia, tak to vôbec neposilňuje moc ale podryva tradičné inštitúty. Všetky tieto akcie nemožno nazvať inak ako „tradičné mechanizmy na riešenia problémov“. Nedávno, v Dagestane, bol organizovaný „Kongres národov Dagestanu.“ Jeho organizácia nemohla nič zmeniť, pretože svojvoľná manipulácia tradície popiera skutočnú tradíciu. Pôvodný tradicionalizmus na Kaukaze sa ocitá vo vyššie opísaných nelegálnych organizačných štruktúrach, ktorých úlohou je zabezpečenie živobytia a bezpečnosti ľudí, v prostredí, kde formálne inštitúcie moci a práva nefungujú.

Kadyrov a vodcovia iných republík sa spoliehajú na islam v snahe upevniť si svoju moc. Avšak podporujú taký islam, ktorý káže poslušnosť k moci a je zabudovaný do systému a je jeho neoddeliteľnou súčasťou. Z náboženských vodcov tohto prúdu islamu sa stávajú štátni

úradníci, ktorí majú svoje miesto v hierarchii. Preto sa mešity nemôžu stať centrami politického života, ale môžu stať zástupcami politického vplyvu moci na obyvateľstvo.

Je možná nejaká účasť Kaukazského emirátu v politických procesoch, alebo jediným účinným riešením je fyzické odstránenie jeho členov? Na druhej strane existuje umiernený politický aktív (v rámci Kaukazského Emirátu), ktorý je v súčasnosti v opozícii, ale môže sa v budúcnosti stať politickou alternatívou k súčasnej moci v severokaukazských republikách? Ak áno, pomenujte ho.

„Kaukazský emirát“ je virtuálna organizácia, existuje preto, lebo neustále počujeme o násilných akciách, ktoré tu prebiehajú, z ktorých všetky majú svoje vlastné dôvody, ktoré som zhrnul v odpovedi na prvú otázku. Faktom je, že všetky strany tu rozvíjajúcom sa konflikte majú záujem, aby celkový obraz vyzeral presne tak, ako v skutočnosti vyzerá. Aj legálne štátne médiá a nelegálne islamistické webové stránky hovoria o týchto excesoch v rovnakom súradnicovom systéme. Jediný rozdiel je vo výklade a hodnoteniach.

Obe strany hovoria o svetskej moci, ktorá sa potýka s nezmieriteľnou opozíciou, ktorá chce zaviesť náboženský islamský režim. Obe strany za pomoci všetkých prostriedkov propagandy ospravedlňujú svoje právo fyzicky zničiť nepriateľa. Vytvára sa nám tu mozaika „Kaukazského emirátu“ bojujúceho za vytvorenie známeho politického projektu a orgánov moci, ktoré ochraňujú právne zriadenie.

Časť populácie sa prikláňa na jednu alebo na druhú stranu. Takto prezentovaný scenár je výhodný pre všetky zainteresované strany. Avšak to nie je pravda. Podstatu toho, čo sa deje, je, že v kaukazských republikách Ruska existuje *mnoho aktérov*, ktorí sú schopní rezonancie násilných akcií za účelom dosiahnutia alebo obhájenia svojich záujmov. Realizácia

mediálneho obrazu týchto akcií môže byť uskutočnená „orgánmi polície“, „gangom banditov“ alebo „náboženskými extrémistami“. Samozrejme, v tom všetkom možno stretnúť aj nenapraviteľného nábožensky zanieteného fanatika ale aj poctivo plniaceho si povinností štátneho zamestnanca, avšak podstata toho dominujúceho čo sa tu deje je to, čo bolo povedané vyššie o boji klanových zoskupení v nami poukázaných podmienkach.

Samozrejme, existujú skupiny intelektuálov, ktorí chcú vidieť, to čo sa deje v pojmoch „islamského džihádu proti bezbožnej moci.“ Majú možnosť oboznámiť širokú verejnosť so svojim stanoviskom prostredníctvom internetu. Existuje záujem štátnych činiteľov predstavovať tieto záležitosti takým spôsobom, ktorý, oponuje náboženským fanatikom, ktorí vedú islamský džihád proti moci. Existujú aj nezištní „bojovníci islamu“, pripravení skutočne položiť svoj život v mene Alaha. Samozrejme existuje aj „umiernené politické aktívum“ islamských vodcov, ktoré pracuje v informačnom priestore s cieľom získať pre seba nejaký legálny politický priestor v systéme.

Ak by mozaika konfrontácie bola naozaj takou akou ju v súčasnej dobe prezentujú, tieto „umiernené skupiny“ by mohli byť naozaj užitočnými. Ale tieto a im podobné sociálne typológie nedefinujú podstatu toho, čo sa skutočne deje na severnom Kaukaze. Skutočný proces je príliš vážnym na to, aby bol odhalený a prezentovaný v médiách.

Bojujú na severnom Kaukaze aj žoldnieri? Ak áno, kto ich platí (a odkiaľ sú)? A aká je situácia týkajúca sa zahraničných dobrovoľníkov (odkiaľ sú atď.)? Napríklad, R. A. Kadyrov opakovane obviňuje Spojené štáty, že podporujú banditov a teroristov na severnom Kaukaze. Majú tieto obvinenia reálny základ?

Niet pochýb o tom, existujú prípady priamej účasti cudzincov v radoch kaukazských bojovníkov z islamských krajín - z Azerbajdžanu a Ďalekého východu. Zvyčajne ide o dobrovoľníkov, potulných rytierov, „vojakov Alaha“, dobrodruhov. Vyskytli sa prípady finančnej podpory niektorých fondov, individuálni darcovia atď. Samozrejme možno sa tu objavujú aj nejaké tajné služby, ale to sú iba domnienky. Nevieťm o tom nič. Domnievam sa, že hlavné sily, ktoré tu pôsobia sú miestni aktéri, ktorí majú na tieto činnosti svoje dôvody.

Ak chápem správne, medzi teroristami je rozšírený wahhábizmus pochádzajúci zo Saudskej Arábie. V niektorých krajinách, Saudská Arábia zakladá wahhabistické madrasy. Existujú na severnom Kaukaze wahhábistické centrá? Ak áno, kde? Existuje nejaký vplyv Saudskej Arábie na severnom Kaukaze? Ako sa prejavuje?

Radikálne islamské učenie, ktoré vyznávajú teroristi sa volá *wahhábizmus*. Nie je to islamský teleologický termín. Bol ešte zavedený sovietskymi historikmi – orientalistami, aby charakterizovali známe politické hnutie 18. storočia v Arábii na čele s teológom - bojovníkom za oslobodenie od tureckej nadvlády Muhammadom ibn Abd al-Wahhabom (1703-1792). Týmto termínom začali nazývať alebo lepšie povedané začali nadávať začiatkom 80. rokov dvadsiateho storočia novým trendom moslimského vyznania, ktoré sa objavili v ZSSR. Skryto klíčili medzi malým percentom mladých ľudí vzdelaných v sekulárnych školách, ktorí sa venovali náboženským otázkam čerpajúc náboženské vedomosti nie od svojich predkov, ale z odbornej literatúry. V tom čase bolo možné hovoriť o dvoch hlavných segmentoch islamskej viery na severnom Kaukaze. V prvom rade sa jednalo o oficiálne duchovenstvo DUMSK (Duchovná správa moslimov severného Kaukazu) a ich obce veriacich pozostávajúcej z malého počtu veriacich stredného a vyššieho veku . Ďalší segment tvorili neoficiálne sufijské skupiny veriacich pod vedením šejka. Vytvorili sa hlavne medzi negramotnou roľníckou populáciou v horských dedinách. Tieto sufijské bratstvá sa spravidla

neprenasledovali, ale ani nepodporovali zo strany moci. Oficiálne duchovenstvo bolo nepočetným (v Dagestane, napríklad na začiatku 80 rokov bolo len 25-27 mešít a vo všetkých ostatných oblastiach severného Kaukazu nie viac ako 5-7) (3) a úplne kontrolované mocou. Vyhlásenie náboženskej slobody posunulo oba prúdy do roviny otvoreného, nezávislého verejného života. Oba tieto segmenty islamského vyznania sa začali zblížovať hoci aj navzdory rozmanitým, ale nedôležitým vzájomným konfliktom.

Vážnejšia náboženská konfrontácia sa objavila s verejným nástupom zástupcov vyššie uvedeného (tretieho) prúdu – mladých moslimov. Nepovažovali za autoritu ani mystické učenie nevzdelaných šejkov a ani oficiálnych mulláhov (niečo ako „moslimskí klerici“ – pozn. red.), ktorí získali tradičné náboženské vzdelanie. Pre nich to bol „oneskorený“ a „nečistý“ islam, „rozsahovo obmedzený povolením štátu“. Ich chápanie a pocity zodpovedali modernému scientologickému svetonázoru. Popierali ľudovú vieru neoddeliteľne spätú s tradíciou islamu; hlásali prísne jednobožstvo t.j. popierali úctu k hrobom a popierali rituál ich uctievania rovnako ako iných predmetov, popierali mŕtve a živé náboženské authority atď. Tento prúd bol nazývaný „wahhábizmus“.

Boj „tradicionalistov“ (tradičného duchovenstva, rovnako ako sufistov, alebo ako im hovoríme tu, *tarikatistov*) s „*wahhábistami*“ od polovice 90 rokov začal nadobúdať násilný charakter. Moc, zaneprázdnená svojimi „prozaickými záležitosťami“, pôvodne nechcela zasahovať do náboženských sporov s odkazom na proklamovanú „slobodu svedomia“ a „oddelenie cirkvi a štátu“. Avšak, nepriateľstvo rástlo, zatiaľ čo tarikatisti a tradičné duchovenstvo sa snažili zaplniť určitý priestor bohoslužbami v radoch moslimskej populácie, avšak wahhábisti odmietli profesionálnu kňazskú kastu v islame a trvali na okamžitej zodpovednosti všetkých pred Alahom, na prísnom dodržiavaní noriem islamu, odmietali ťaživú a nákladnú ritualistiku. Európskemu čitateľovi stačí pripomenúť časy vzniku

protestantizmu, jeho boj s rímskym katolicizmom, argumentáciu strán a mnohé sa stane pochopiteľnejším.

Koniec koncov sa moc postavila na stranu „kňazov“ proti wahhábistom, pretože tí prví sa nepokúšali dostať k moci a uspokojovali sa iba s poskytovaním duchovných služieb obyvateľstvu. Začalo sa prenasledovanie wahhábistov zo strany silových orgánov a na oplátku sa wahhábistické skupiny začali radikalizovať. Za týchto podmienok, sa väčšina prívržencov wahhábizmu vzdala aktívnej činnosti, no ostala pri „svojom vlastnom názore“, ale malá časť radikálov prešla do ilegality alebo odišla do v tom čase s Ruskom bojujúceho Čečenska.

Nebudem už ďalej pokračovať v tom, ako sa vyvíjali udalosti. V súčasnej dobe počet neaktívnych (svetonázorových) prívržencov wahhábizmu v regióne sa každým rokom stáva stále väčším a väčším, a to najmä medzi mladými ľuďmi. Teraz sa už hovorí o masovom wahhábistickom prívrženstve mladých ľudí. V súčasnosti sa wahhábisti neradikalizujú v dôsledku prenasledovania, ako to bolo v polovici 90. rokov, ale naopak všetci čo sa začínajú radikalizovať vo vzťahu k režimu sami seba sa označujú ako „wahhábisti“ a to nie v dôsledku prehodnotenia teologickej problematiky alebo konverzie. Teraz náboženská ideológia elementárne označuje konfrontáciu medzi statusom quo a jeho oponentmi.

Z toho všetkého by malo byť jasné, že Saudská Arábia má k všetkému čo sa deje na Kaukaze iba nepriamy vzťah a sama sa nesnaží prejavovať akúkoľvek osobitú aktivitu. Mimochodom, „wahhábizmus“ Saudskej Arábie je nanajvýš zákon rešpektujúca právna ideológia, ale tarikatismus (sufijské bratstvá) na začiatku 19. storočia na Kaukaze sa stal práporom polstoročia trvajúcej vojny proti Rusom na čele s imámami. Obsah teológie sám o sebe nemá žiaden význam, význam majú teologické rozdiely medzi konfliktnými stranami.

Oficiálne wahhábistické mešity nie sú, ale wahhábisti však nepovažujú mešitu za záväzný atribút pre veriaceho. Vo wahhábistickom islame mešita nie je chrámom, ale proste miesto, kde môže byť modlitba pre veriaceho pohodlnejšou záležitosťou. Oficiálne wahhábistické náboženské centrá taktiež neexistujú. Nemôžu existovať, pretože môžu byť predmetom perzekúcií zo strany orgánov činných v trestnom konaní a veriaci môžu byť zatknutí (resp. zavraždení na mieste bez ďalšieho vysvetľovania) len preto, že nosia špecifické pre wahhábistov bradu a fúzy.

Aký je charakter vzťahov medzi tradičným islamom a wahhábizmom? Niekoľko predstaviteľov tradičného islamu už bolo zabitých. Ako možno efektívne bojovať s wahhábizmom?

Už som sa dotkol toho, ako sa u nás bojuje s wahhábizmom a aké vzťahy sa vyvinuli medzi tradičným islamom a wahhábizmom.

Najúčinnnejšie by bolo ak, mocenské orgány by vôbec neriešili náboženské otázky a sústredili svoje úsilie na prevenciu konkrétnych trestných činov. Bojovať s teologickými interpretáciami je nemožné a zbytočné. Drvivá väčšina obyvateľov nemá ani tušenie o teologických rozdieloch medzi jednotlivými islamskými smermi. A problém nie je v ideológii. Žiadna náboženská ideológia netisne ľudí k zabíjaniu a pri tom riskovaní svojho vlastného života. Náboženská ideológia, môže slúžiť ako motivačný zdroj pre tých, ktorí nútia ľudí k násiliu. Pádne dôvody, skutočná motivácia ľudí, vyplýva zo skutočnosti, že človek na Kaukaze, aby mohol existovať zachovajúc si dôstojnosť musí si spolu so svojimi blízkymi neustále obhajovať svoje statusové a materiálne pozície. Funkcie štátu – zabezpečenie

poriadku a disciplíny, požiadavky spravodlivosti, trestanie zločincov a tak ďalej – to všetko sa deje z veľkej časti za svojpomoci občanov. Spoliehať sa na štát tu nie je možné.

Všetky akty násilia na Kaukaze, o ktorých sa neustále v médiách hovorí, sú reakciou na násilie spáchané predtým. Keď sa dozvieme z médií, že bol „odstránený ešte jeden terorista“, je mi úplne jasné, že čoskoro budeme počuť o „zabití policajného plukovníka teroristami“. A naopak. Prezentujú vec tak, že máme čo dočinenia s „bojom štátu s teroristickými organizáciami“, ktorý sa nikdy neskončí.

Napríklad, mediálne správy o „teroristickom“ útoku na trhovách miestach pod zámienkou, že „že sa tam predával alkohol“ vzbudzujú u Kaukazcov len ironický úsmev. Každý vie, že tieto udalosti sú epizódami z „obchodných vojen“- z boja rodín (klanov), o miesto na trhu, o maloobchodné priestory a iné. Je pozoruhodné, že mytologická verzia týchto excesov je prínosom pre všetkých a skutočnými účastníkmi excesov sú orgány činné v trestnom konaní. Tým posledne spomenutým je takáto interpretácia procesov výhodná, preto lebo skutočný rozsah trestného činu „nemôžu“ vyšetriť (pretože im to nedovolia). Preto u nás najprv zabijú „teroristu“ a potom zistia, kto to bol a potom k nemu priradia ten alebo onen skôr spáchaný trestný čin. Avšak, ja nevyklúčujem, že medzi páchatelmi môžu byť naozaj psychicky chorí „náboženský fanatici“, ktorých na toto využívajú „v ich vlastnej temnote“.

Rovnako spravidla je to v prípadoch vražd náboženských osobností. V každom takom prípade sú spravidla pomerne jednoznačné a prozaické dôvody. Avšak nikoho to nezaujíma, ďaleko zaujímavejšie je objasniť vec tak, za vraždami „dobrých náboženských vodcov“ sú „zlí náboženský vodcovia“. A odstránenie „zlých náboženských vodcov“ sa realizuje orgánmi činnými v trestnom konaní, ktoré chránia dobrých občanov pred „náboženskými fanaticmi“ – „nepriateľmi celého ľudstva“. Uvediem jeden príklad. Jeden z umiernených stúpcov

wahhábizmu navštevoval každý piatok jednu z mešít. Mullah mešity ho nechcel vidieť kvôli známym „teologickým“ dôvodom. Medzi nimi došlo kvôli tomu k obyčajnému konfliktu. Nakoniec mullah zavolať políciu – policajti ho vzali na stanicu, kde ho ubili k smrti. O mesiac neskôr, v piatok na verejnosti bol mullah z mešity zastrelený. Dôvody pre tieto dve úmrtia sú každému na Kaukaze jasné, ale ako túto skutočnosť média vykreslili si môžete sami predstaviť. Ešte doplním skutočnosť, že vraha mullaha, ktorého videli mnohí v čase spáchania trestného činu, nebude zatknutý a odovzdaný súdu. Bude zavraždený počas mimoriadnej „antiteroristickej“ operácie.

V 90. rokoch teroristov/ banditov podporovali zo susedného Gruzínska. Realizuje sa táto podpora aj dnes?

Nepovedal by som, že Gruzínsko v 90. rokoch podporovalo kaukazských teroristov. Je pravdou, že dávali Čečencom azyl v Pankiskom priesmyku, kde tradične žijú „gruzínski Čečenci“ – *Kistínci*. Gruzínsko-dagestanské vzťahy boli zlé, pretože už dlho Gruzínci požadovali vyhnanie niekoľkých dedín Avarov (jeden z dagestanských národov) zo svojho územia; takzvaných „*kvarelských Avarov*“, ktorí sa usadili v Kvarelii (jeden z horských regiónov Gruzínska) ešte za cárskeho Ruska v 80. rokoch 19 storočia. Extrémny nacionalizmus Gamsachurdiu, prvého gruzínskeho prezidenta, značne poškodil vzťahy medzi kaukazskými horalmi a Gruzínskom. Nezabúdajte, okrem iného, na vojny v Abcházsku a Južnom Osetsku.

Teraz môžeme očakávať podporu z Gruzínska pre všetky nepriateľské sily na území ruského Kaukazu. Táto podpora sa očividne už realizuje, ale nemám konkrétne informácie. Je to politika inej úrovne, o ktorej sa môžem iba dohadovať, avšak ju nepoznám.

Akú úlohu v konflikte zohráva gruzínska ruskojazyčná televízia „Prvý (informačný) kaukazský“? Ako hodnotíte jej vplyv na prebiehajúci konflikt?

Gruzínska televízia hrá svoju úlohu, ale myslím, že zanedbateľnú. Na severnom Kaukaze, najmä v Dagestane, existuje niekoľko tlačných médií, kritizujúcich režim pomerne slobodne a účinne. Okrem toho sú rozvinuté aj médiá na internete a rôzne iné druhy slobodných médií. Gruzínsky kanál toho veľmi pridáva k týmto všetkým informačným tokom. Je treba pripomenúť, že gruzínske aktivity v regióne sa nie veľmi páčia väčšine kaukazských horalov.

Saakašvili oznámil, že chce zrušiť víza pre obyvateľov severokaukazských republík. Prečo?

Pokiaľ viem, tak víza pre obyvateľov tohto regiónu Kaukazu Gruzínsko už zrušilo. Ešte neviem, aké to dôsledky môže spôsobiť. Myslím, že po porážke v juhoosetínskom dobrodružstve v r. 2008 Gruzínsko sa rozhodlo prehodnotiť svoju politiku voči kaukazským horalom: od „veľmocenského“ pohľadania sa rozhodlo presunúť do politiky spolupráce a podpory tých síl, ktoré oponujú ruskému režimu.

Veľa mladých ľudí zo severokaukazských republík prichádza do Gruzínska na štúdium na gruzínskych vysokých školách. V akých odboroch študujú a prečo Gruzínsko im ponúklo túto príležitosť?

Nie som si vedomý, že veľa Kaukazcov z ruských regiónov Kaukazu študujú v Gruzínsku. S najväčšou pravdepodobnosťou tomu tak nie je.

V poslednej dobe sa násilie začína sústreďovať sa na severnom Kaukaze na úradníkov, ktorí sú podporovaní Moskvou. Prečo?

Úradníci sú účastníkmi procesov distribúcie a redistribúcie materiálnych zdrojov, sami sú akýmiśi „držiteľmi“ určitého zdroja. Násilie namierené proti nim – je epizódou už vyššie opísaného boja zoskupení v rámci procesu riešenia svojich problémov. Akcie násilia proti jednej skupine úradníkov alebo podnikateľov môžu realizovať iní úradníci alebo podnikatelia. Ale môže sa stať, že je to pomsta niektorej rodiny za určité krivdy, ktoré na nej spáchal určitý úradník. Môžu to byť akcie kriminálnych gangov, ktoré vydierajú bohatých úradníkov (vyšší úradníci u nás, spravidla, sú bohatí ľudia), vymáhajú peniaze od nich výmenou za pokojný život. Je známe, že kriminálne skupiny preverujú svojich regrútov tým, že im prikážu bez nejakého špecifického motívu zabiť štátneho úradníka.

Ako sa regionálna a federálna vláda chce vysporiadať so zlou sociálno-ekonomickou situáciou a abnormálnou úrovňou korupcie? Aké možnosti existujú?

Je to mylná predstava, že existuje nejaká cieľavedomá snaha o nastolenie poriadku „federálnou mocou“, ktorá sa usiluje o „obnovenie poriadku“ medzi „problémovými horalmi“, ktorí nechcú žiť tak ako by sa patrilo. Federálna moc v kaukazských republikách ani slovami, ale ani skutkami sa neprezentuje obyčajnými úradníkmi, ktorí sa zaoberajú rovnakými záležitosťami, ako ich kolegovia v ostatných regiónoch krajiny. Jediným rozdielom je to, že v ostatných regiónoch spravidla už obnovili „poriadok v plnom rozsahu“ a v kaukazskom regióne na základe vyššie uvedených dôvodov sa ho nedarí obnoviť.

Úroveň korupcie na Kaukaze nie vyššia ako v iných regiónoch Ruska. V súčasných podmienkach korupcia nemôže byť vyššia alebo nižšia v jednom alebo v druhom regióne,

pretože korupcia totálne určuje všetok ekonomicko-administratívny život v Rusku. Osobitosťou korupcie na Kaukaze je to, že s týmto regiónom je jednoduchšie vykonávať rôzne korupčné schémy. Kaukazský klient je spoľahlivejší a štedrejší „v poskytovaní všimného“. Úplatky, ktoré dáva horal z Kaukazu sú menej riskantné pre príjemcu, pretože dnes v Rusku, väčšina z odhalených korupcií je vnútorným bojom v rámci byrokratickej triedy. Skorumpovaná služba poskytovaná kaukazskému horalovi je štedrejšie odmenená. Ako môžete vidieť, špecifiká sa týkajú aspektov súvisiacich s prvkami, ktoré sú nazývané ako „národný charakter“. Avšak vysoká úroveň korupcie tu nie je.

Aké konkrétne prínosy na zlepšení situácie v severokaukazských republikách má vytvorenie Severokaukazského federálneho okruhu? Ako hodnotíte prácu Alexandra Chloponina?

Vytvorenie Severokaukazského federálneho okruhu je výsledkom a dôkazom neschopnosti moci zaoberať sa skutočným riešením problémov na Kaukaze. Prekresľovanie hraníc, premenovanie a ostatné prázdne nedávne „akcie“ moci sú realizáciou aspoň nejakých reakcií na negatívne trendy. V lepšom prípade sú zbytočné, avšak častejšie sú škodlivé. Myslenie tých, ktorí rozhodovali o vzniku nového federálneho okruhu bolo jednoducho nasledovné: oddeliť problémový Kaukaz od „ruských“ regiónov Južného federálneho okruhu, teda od regiónu, ktorý bude hostiť zimné olympijské hry v roku 2014. Aby táto akcia *otvoreného vytýčenia hranice* nespôsobila vážne znepokojenie na strane pôvodného obyvateľstva regiónu za jeho lídra bol vymenovaný celkom mierumilovný, inteligentný a veľmi bohatý technokrat vysokého rangu. Následne, ak sa situácia naďalej bude zhoršovať, avšak sa už ďalej nemôže zhoršovať, tak ho vymenia za „príslušníka silových štruktúr“ s extra silovými právomocami, t.j. zavedú „vojensko-obyčajovú správu“, v ktorej fungoval severný Kaukaz od konca kaukazskej vojny v roku 1864 až do pádu cárskeho režimu v roku 1917.

Chloponin jednoducho si robí svoju prácu a snaží sa, pokiaľ je to možné, nespôsobiť výrazné zhoršenie situácie. Na to mu slúžia rôzne „rozvojové projekty“, podstata ktorých sa scvrkáva na finančné injekcie centra na údajný priemyselný rozvoj a cestovný ruch atď. V skutočnosti, to všetko vedie len k strácaniu peňazí vo vreckách lídrov z radov miestnych, čo je zvlášť nebezpečné; vedie to k prisvojeniu pôdy miestnymi oligarchami; táto pôda je obývaná miestnymi etnickými skupinami. Tak vzniká základ spoločenského nepokoja v regióne, kde je dlhotrvajúci akútny nedostatok pôdy a kde pôda znamená oveľa viac než len vlastníctvo.

Mnoho mladých Ľudí odchádza do zahraničia na štúdium islamu, kde sa často vystavujú rôznym negatívnym vplyvom – ako je politizácia viery. Napríklad v Egypte sú ich tisíce. Chloponin navrhol zriadenie sekulárnej islamskej univerzity. Podľa vášho názoru, budú sa títo študenti študovať doma po založení štátnej islamskej univerzity, ktorá sa bude nachádzať niekde na severnom Kaukaze?

Naozaj, veľa mladých kaukazských horalov odchádza študovať do popredných islamských centier na Východe. Obsah ich vzdelania je tradičný a nie je a nemôže byť tak jednostranne spolitizovaným. Možno sa učiť aj doma, vo vlasti. Teraz len v Dagestane existuje 13 islamských inštitúcií vysokoškolského typu. Ešte pár takýchto inštitúcií pôsobí v Čečensku a Kabardino-balkanskej republike. Všetky z nich sú ortodoxné vo vzťahu k teologickému smeru, ktorý podporuje vláda. Iné islamské vzdelanie na Kaukaze možno dosiahnuť prostredníctvom samoštúdia v tajnosti.

Vláda má v úmysle vytvoriť dve štátne islamské univerzity z toho jedna bude *šáfiovská škola (Shafi'i madhhab)* (tohto myslenia sa pridružujú Dagestanci, Čečenci a Inguši) a druhá z nich

bude *hanífovská škola (Hanafi madhhab)* - tento smer vyznávajú Kaukazci v západných oblastiach severného Kaukazu (4). V tomto ohľade nie je jasné, čo by sa mohlo zmeniť k lepšiemu vytvorením týchto nových inštitúcií – podobné už existujú. Možno povýšením ich štatútu, dôjde k ich uznaniu zo strany štátu. Ale problém je v tom, že mnohí veriaci nechcú mať svojich duchovných učiteľov tých, ktorí verejne slúžia vládnucej triede.

Pokiaľ ide o tých, ktorí študujú v zahraničí, nie je problém v tom, že sa tam radikalizujú proti režimu, ale fakt, že štát u nás nanucuje iba jeden typ islamského vyznania. Tento nanútený typ viery má ďaleko od klasického islamu; prezentuje sa ako domáci ľudový islam, ktorý bol kázaný sufijskými šejkami. To je islam mystických sviatostí, uctievania hrobov, predkov, živých aj mŕtvych autorít a mnohých iných, čo vždy sprevádzali náboženské tradície, keď sa dostali do kontaktu s vrstvou obyčajných ľudí. Islam neuznáva zázraky vykonávané šejkami; popiera náboženský význam mnohých ľudových obradov a rituálov, t.j. – „pohanských“ podľa názoru ortodoxných – teda Wahhábistov, príslušníkov islamského smeru, ktorý je tu momentálne zakázaný. Tí, ktorí ho budú kázať a to dokonca bez akýchkoľvek politických atribútov budú vyhlásení za nepriateľov.

Okrem toho je nutné pochopiť, že islam sa stavia proti všetkým formám „vytvárania cirkevných štruktúr“. Islam sa bude vždy brániť cirkevným organizáciám a vytvoreniu hierarchie (stupňov blízkosti k Bohu); v islame nemôžu byť „kňazi“ bližšie alebo ďalej od Boha ako jednoduchí laici. Na ruskom území, po stáročia sa pokúšali organizovať moslimov do hierarchickej štruktúry, ktorá je viac či menej zrozumiteľná pravoslávne veriacemu. A výsledkom je DUM – Duchovná správa moslimov. Táto politika nevyhnutne vedie k tomu, že islam sa postupne mení na nebezpečenstvo režimu v štruktúrach vybudovaných mocou meniacich sa na neoddeliteľnú súčasť moci; a mimo nej Moslimovia popierajú právo byť kontrovaní lojálnymi štátnymi poverencami. Jediný spôsob ako nájsť východisko zo

situácie je nechať rozvinúť islam ako samostatné, geograficky uzavreté spoločenstvá veriacich (ako tomu bolo v tradičných spoločenstvách na Kaukaze), na čele s komunitou vybraným na určité obdobie mullahom; obdobne ako je to v protestantských denomináciách v Spojených štátoch. Akúkoľvek politizáciu svojej činnosti konkrétne územné spoločenstvo veriacich nikdy nebude tolerovať, ale politická frazeológia niektorých „slobodných islamských“ politických aktivistov, by mala byť posudzovaná na nie z pohľadu „analýzy teologického obsahu“ ich doktrín, ale z hľadiska zákonnosti alebo nezákonnosti ich činnosti z pozície trestného alebo občianskeho práva. V súčasnosti štát na seba berie represívne funkcie, pričom za situácie, keď rozsudok proti „heretikom“ vynášajú predstavitelia DUM. Je to veľmi podobné udalostiam odohrávajúcim sa v ranonovovekej Európe, keď kňazi preniesli výkon trestu upaľovania kacírov na orgány štátnej moci.

Dmitrij Medvedev vyhlásil, že je pripravený odvolať lídrov tých severokaukazských republík, ktorí si nevedia poradiť so svojimi povinnosťami. Ide len o „príslušníkov silových zložiek“. Nie je lepšie vymenovať na tieto pozície niekoho, kto má nejaké manažérske skúsenosti? Ak áno, máte nejakých vhodných kandidátov na prezidentov jednotlivých republík?

Nie všetci prezidenti v severokaukazských republikách sú príslušníci silových štruktúr. V poslednom období v Dagestane nikdy nebol za lídra republiky menovaný príslušník silových štruktúr. Iba v Ingušsku najnovšie všetci vodcovia boli menovaní z bezpečnostných štruktúr. V Severnom Osetsku, Kabardinsko-balkarskej, Karačajevsko-čerkeskej a Adygejskej republike nestáli na čele štátu a nestoja príslušníci silových štruktúr. Nedávno, začiatkom februára odstúpil „na základe vlastnej žiadosti“ prezident Karačajevsko-čerkeskej republiky, Boris Ebzeev. Sám Boris Ebzeev – Karačaevec, jeden z najväčších ruských právnikov, až do vymenovania za prezidenta bol členom Ústavného súdu Ruskej federácie. A nedávno, na

začiatku marca bol za prezidenta Karačajevsko-čerkeskej republiky vymenovaný 35 ročný Rašid Temrezov, vzdelaním ekonóm, na základe pracovných skúseností manažér. A 14. marca, dva týždne po jeho vymenovaní, v centre mesta Čerkesk zastrelil sniper riaditeľa „Kavkazcementu“, najväčšieho podnikateľa v krajine, ktorý vedie, ako písali v médiách, „jediný plne funkčný priemyselný podnik“ a „hlavného darcu“ tejto republiky.

Nemám kandidátov na vysoké posty a hľadanie dôstojných ľudí nie je mojou úlohou. Problém nie je v tom, že centrum nie je schopné vyberať kádre. Čo sa týka vymenovávanie kádrov za posledné roky na najvyššie posty v kaukazských republikách neprotestujem čo sa týka ich „profesionálnych skúseností“ alebo osobných kvalít. Zvyčajne ide o silné a zodpovedné osoby. V tom nie je problém, problém je v systémových vlastnostiach situácie, ktorú som opisoval vyššie. Procesy odohrávajúce sa na Kaukaze za týchto podmienok nemôžu byť iné – môžu byť iba také, ktoré zodpovedajú danej situácii.

Je možné účinne politicky vyriešiť krízu odohrávajúcu sa na severnom Kaukaze do zimných olympijských hier v roku 2014 a do majstrovstiev sveta vo futbale v roku 2018? Ak áno, aké kroky by sa mali prijať?

Kaukazské problémy možno civilizovane vyriešiť spoločne s vyriešením spoločných problémov súčasnej situácie v Rusku ako celku. Ďalším spôsobom, ako možno situáciu riešiť je najťažší a mimosúdny teror proti všetkým, ktorí sa bránia tyranii. Tento spôsob sa v skutočnosti realizuje v praxi a naozaj umožňuje „udržiavať situáciu“, t.j. udržiavať situáciu v rovnakom stave. Približovanie termínu konania zimných olympijských hier v Soči, nedáva žiadnu nádej, že spôsoby riešenia týchto problémov sa budú v najbližšom čase meniť. Najviac pravdepodobné je to, že „protiteroristické“ akcie bezpečnostných zložiek budú pokračovať v rovnakom režime, t.j. v režime tvrdých, neobmedzených legislatívnym rámcom útočných

akcií. Ale vývoj v posledných rokoch ukazuje, že odpor nelegálnych štruktúr neoslabujú. To znamená len jedno, že tieto nelegálne štruktúry sa budú obnovovať v rovnakej forme v nových generáciách. Miesto mŕtvych povstalcov zaujmú noví povstalci. To dokazuje, že ich neustále reprodujú spoločensko-politické pomery.

Myslím, že bezpečnosť olympijských hier a futbalových majstrovstiev sa dosiahne mimoriadnymi, t.j. ešte prísnejším opatreniami.

Poznámky

- (1) Pozri reportáž Prvého kanálu „Človek a zákon“ (Rusky): <http://www.youtube.com/watch?v=uNVZBPaiRKc> alebo reportáž „Russia Today“ (Anglicky): <http://rt.com/news/kushchevskaya-mass-murder-corruption/>
- (2) Nazvime ich termínom „klan“. V skutočnosti, tieto štruktúry v rôznych kaukazských republikách Ruska majú dosť špecifickú povahu, ktorá by mala byť zohľadnená v prípade, že politika centra by bola trochu premyslenejšia.
- (3) Teraz len v Dagestane je cez 2 tisíc mešít a asi tisíc v iných severokavkazských republikách.
- (4) Madhhab sú nezávislé školy, ktoré sa venujú cirkevnonoprávnym rozhodnutiam šárie. Navzájom sa tieto školy od seba odlišujú.